

לפרשת נח – תשע"ז

צדיק תמים או איש האדמה

הרב יחיאל וסרמן

על הפסוק "אלה תולדות נח, נח איש צדיק תמים היה בדורתיו" על המלה בדורתיו נתנו לאורך הדורות פרשניות שונות וסביב אישיותו של נח נכתבו מדרשים רבים ויפים. חלק עוסקים רק באישיותו ובאופן סובייקטיבי וחלק עוסקים באישיותו בהשוואה לאישים או מנהיגים אחרים בעם היהודי. מביא רש"י את מחלקת האמוראים רבי יוחנן וריש לקיש במסכת סנהדרין "יש מרבתינו דורשים אותו לשבח, כל שכן שאילו היה בדור צדיקים היה צדיק יותר. ויש שדורשים אותו לגנאי לפי דורו היה צדיק ואלו היה בדורו של אברהם לא היה נחשב כלום"

בהמשך על הפסוק "צהר תעשה לתיבה" מביא רש"י מחלקת נוספת בין רבי יוחנן וריש לקיש. "צהר" "יש שאומרים חלון ויש אומרים אבן טובה המאירה להם."

התלמוד מובא שרבי יוחנן-האומר שצהר זה חלון, הוא אשר דורש אותו לשבח. ואילו ריש לקיש, האומר שצהר זה אבן טובה, הוא, אשר דורש אותו לגנאי.

בעל תורה תמימה מקשר בין שתי המחלוקות. יש הבדל בין אבן טובה לחלון. אבן טובה נותנת אור ומאפשרת ליושבי התיבה לראות את המתרחש בתיבה עצמה, אך אין יכולת לראות מה מתרחש בחוץ. החלון לעומת זאת, מאפשר ליושבי התיבה, לראות את המתרחש בפנים אך גם להסתכל דרכו החוצה ולראות את המתרחש בחוץ.

רבי יוחנן דורש את נח לשבח. בדורו היה צדיק וכל שכן בדורות אחרים והיות וכך אומר לו הקב"ה "עשה לך תיבה עצי גופר", ותנצל מהמבול באמצעות התיבה. ולתיבה תעשה צהר. והכוונה חלון, וזה יאיר לך את פנים התיבה, ובנוסף לכך תוכל לראות גם מה מתרחש בחוץ. כיצד המבול הורס את העולם. אולם ריש לקיש, דורש את נח לגנאי, ולכן אומר לו הקב"ה "צהר תעשה לתיבה" תשים אבן טובה שתאיר לך את פנים התיבה, אולם לראות מה מתרחש בחוץ, לכך אינך ראוי, אתה צדיק רק בדורך ולא צדיק מושלם, ולכן, די לך שאתה מציל את עצמך, אולם אינך ראוי לראות במפלתן של אחרים. ובצורה דומה אנחנו רואים גם במהפכת סדום ועמורה. המלאכים נשלחו לסדום להציל את לוט, וכאשר הם יוצאים מהעיר, הקב"ה הופך את סדום ועמורה, ולוט מביט אחורה להתבונן במתרחש. ואז אומרים לו המלאכים: "המלט על נפשך אל תביט אחרריך ואל תעמוד בכל הככר ההרה המלט, פן תספה" ומפרש רש"י: "אתה הרשעת עמהם ובזכות אברהם אתה ניצול אינך כדאי לראות בפרענותם". לאמור, לוט ראוי להנצל אך לא לראות כיצד חבריו וידידיו נהרגים. לשיטת ריש לקיש כך גם כאן, נח היה ראוי להנצל אך לא לראות במפלתן של אחרים ולכן הותר לו להכניס אבן טובה שתאיר לו את התיבה שיוכל לראות מה מתרחש פנימה. אך אינו יכול להסתכל החוצה. ולראות במפלתן של בני דורו.

-ב-

המדרש בלשונו הקצרה והיפה ובשמו של רבי ברכיה אומר: "חביב משה מנח, נח משנקרא איש צדיק תמים. נקרא איש האדמה, משה משנקרא איש מצרי נקרא איש האלוהים".

הסבר לדברי מדרש זה נותן הרב שמחה מאיר הכהן מדוינסק בספרו "משך חכמה". לדבריו, יש שתי דרכים בעבודת ה' הדרך האחת היא להתרחק מן הציבור ולא להיות מעורב בענייניו, אלא להתבודד. הדרך השנייה לעסוק בצרכי ציבור ולדאוג לכלל. במבט ראשון נראה, כי דוקא המתבודד הוא שיתעלה ויפעיל לפסגות גבוהות ברוחניות, ואילו העוסק בצרכי ציבור ירד מדרגתו הרוחנית. אך, דוקא נח ומשה במעשיהם ואישיותם מוכיחים ההפך.

נח בתחילת דרכו נקרא צדיק תמים, הוא חי בסביבה מושחתת, חסרת ערכים בסיסיים שבגינן הקב"ה הביא מבול לעולם. במצב זה הוא התרחק מבני דורו, לא הוכיחם על דרכם הרעה, ולא התפלל עבורם הוא בנה תיבה והתבודד ולאורך מאה ועשרים שנה של בניית התיבה היה פסיבי לחלוטין ולא יזם דבר. לאחר המבול הוא יוצא מהתיבה, רואה את ההרס והחורבן ומתחיל לבכות. והקב"ה מכנה אותו רועה שוטה. עכשיו אתה נזכר, היתה לך הזדמנות להציל עולם מחורבנו ולא עשית דבר לשם כך ואז הוא נוטע כרם. מדרגה של צדיק תמים ירד מדרגתו ובאחרית ימיו השתכר ירד לדיוטה נמוכה ונקרא איש האדמה. כפי שמעיד הפסוק "ויחל נח איש האדמה ויטע כרם" ואילו משה רבנו לעומתו, נקרא בתחילת דרכו איש מצרי כפי שאומרות בנות יתרו לאביו. "איש מצרי הצילנו מיד הרועים". אך מעשיו והאכפתיות הרבה שהוא גילה העניקו לו את התואר איש האלהים. הוא יצא אל אחיו ורואה בסבלותם, חש בכאבם. ומזדהה אתם וכאשר ראה אחד מכה את רעהו התערב בין הניצים פונה למכה בשאלה "רשע למה תכה רעך". האכפתיות שהוא הפגין כלפי אחיו הסובלים, מעורבותו האקטיבית ודאגתו לציבור העלתה אותו בדרגה. בערוב ימיו טרם פרידתו מהעולם מכנה אותו התורה איש האלוהים "וזאת הברכה, אשר ברך משה איש האלוהים את בני ישראל לפני מותו" זו הדרגה אליו יכול לשאוף בן תמותה. יוצא איפוא, כי דווקא המעורב עם הציבור מוערך יותר. וזה הכוונה בדברי המדרש חביב משה מנח.